

S.V.Borzilovi ettekanne

Ajaloolaste õnneks on 6.MK lahingutee veidi paremini valgustatud. „Arhiivi GULAG-i“ sügavustes säilis ja sai 80-ndate lõpus üldkättesaadavaks see dokument – nõukogude 7.TD (6.MK) komandöri kindralmajor S.V.Borzilovi ettekanne Punaarmee auto- ja tankiväe Peavalitsusele 4. augustist 1941.a.

Selle dokumendi autori kohta on hädavajalik öelda mõni sõna selgituseks. Semjon Vassiljevits Borzilovit loeti Nõukogude-Saksa sõja alguseks õigustatult üheks kõige kogenumaks ja kuulsamaks Punaarmee tankivägede komandöriks. Soome sõja ajal juhatas kombrig Borzilov todasama 20.rasketankide brigaadi, mis murdis Mannerheimi liini läbi „kõrgendiku 65,5“ juures. Punaarmee juhatus hindas kõrgelt 20.tankibrigaadi ja selle komandöri rolli. 21 tankisti said Nõukogude Liidu Kangelasteks, nende seas ka Borzilov ise.

20.tankibrigaadi komandöri kaheldamatute teenete hulka kuuluvad ka tema väeosa väga väikesed inimkaotused. Kolm kuud rasketes kliimaoludes peetud võitluse käigus kaotas tema brigaad 169 inimest surnutena ja 338 haavatutena. Peaaegu mitte midagi – võrreldes sellega, et Punaarmee kaotused selles häbiväärses stalinlikus avantüüris ületasid 330 tuhat inimest.

Borzilovi ettekanne sisaldab (vaatamata selle väikesele mahule) nii palju hindamatut informatsiooni, et seda tasub tsiteerida väga üksikasjalikult:

„...22. juunil 1941.a. oli diviis isikkoosseisuga komplekteeritud: reameestega 98 %, noorema juhtivkoosseisuga 60 % ja vanema juhtivkoosseisuga 80 % ettenähtust. Materjalosas: raskeid tanke – 51, keskmisi tanke – 150, BT-5/7 – 125, T-26 – 42 tükki... (Sel moel oli ainuüksi Borzilovi diviisis 200 uusimat mürsukindla soomusega KV ja T-34 tanki. – M.S) ...diviisi osad paiknesid põhilises dislotseerumisrajoonis Horo-Novoselki-Žoltki juures ja valmistusid 23. juunil 1941.a.algavateks õppusteks, mille pidi läbi viima armeestaap... (Veel üks asitõend sellest, et 1941.a juuni lõpuks valmistuti Lääne ESRK-s (mis muudeti juba 21. juunil 1941.a Poliitbüroo otsusega ametlikult Läänerindeks) suureks „mänguks“. Teistest dokumentidest on teada, et vähe aega enne „mängu“ algust laaditi Lääne ESRK tankidesse mürsud, tugevdati ladude ja parkide valvet. Oli käsk „teha kõike vaikselt, ilma kärata, mitte kellelegi sellest mitte midagi rääkida, jätkata õppuseid plaanikohaselt“. – M.S) 22. juunil kell 2 saadi sidadelegaadilt parool lahinguhäire kohta koos „punase paketi“ avamisega“ (Veel üks tunnistus selle kohta, et Läänerindel anti häire ENNE „ootamatu kallaletungi“ algust. Samal ajal – kell 2 öösel 22. juunil – saadi käsk operatiivplaanidega „punase paketi“ avamise kohta ka Läänerinde 10.Armees 86.laskurdiviisis, seda diviisikomandör polkovnik Zašibalovi mälestuste kohaselt. – M.S) ...Kümme minutit hiljem anti diviisi vägedele lahinguhäire ja kell 4 h 30 min koondusid diviisi väeosad häire puhuks ettenähtud kohtumispunkti... 22. juunil kell 22 sai diviis käsu uude koondumiskohta (Valpa jaam) minekuks ning järgmise ülesande: hävitada Belostoki rajooni läbimurdnud tankidiviisi... Käsku täites sattus diviis mitmetesse ummikutesse, mida löid Belostokist korratult taganevad armee tagalaosad. 23. juunil kella 4 kuni 8 ning kella 11 kuni 14 marsil ja koondumisrajoonis olles, sattus diviis pidavalt vaenlase pommitamise alla. Marsil ja koondumispirkonnas olles kuni kella 14-ni olid diviisil järgmised kaotused: rivist välja langenud tanke – 63 tk, kõik polkude tagalaosad on purustatud. (Umbes samasuguseid kaotusi kandis ka 6.MK 4.tankidiviis. Ühes vähestes selle diviisi komandöri Potaturtševi allesjäänud ettekannetest on öeldud, et 24. juunil kella 18-ks koondus diviis Lebežanõ-Novaja Mõši rajooni, olles kaotanud umbes 20–26 % tankidest, peamiselt kergeid tanke. Ettekandes on kirjas, et rasked tankid KV pidasid vastu isegi lennukipommi otsetabamusele. – M.S) ...Vaenlase tankidiviisi Belski juures ei olnud, mistõttu diviisi lahingus ei kasutatud... (Teisiti öeldes tähendas see seda, et kogu esimese sõjapäeva molutas diviis lihtsalt niisama. Teisel päeval saadeti ta 10.Armees komandöri Golubevi käsul (kes oli oma alluvate paaniliste ettekannete mõju all) lõunasse Belski juurde s.o otse vastassuunas Grodnole. Mingeid vastase tankiväeosi 10.Armees rindelõigus lihtsalt ei olnud, seepärast ei õnnestunudki Borzilovil neid leida. See ei takistanud aga Boldinil isegi veel pärast sõda oma memuaarides kirjutamast, kuidas „suured kogused vaenlase tanke“ ründasid 10.Armees lõunatiiba. – M.S) 24-25. juunil, täites korpusekomandöri ja marssal Kuliku käsku, andis diviis Staroje Dubno-Kuznitsa joonelt löögi Grodnole (lõpuks ometi esimene meenutus 7.TD osalemisest planeeritud vastulöögis Grodnole), kus hävitati kuni kaks pataljoni jalaväge ja kaks vaenlase suurtükkiväepatareid, seejuures kaotas diviis 18 tanki põlenutena ja soosse kinnijäänutena...“

(Sellega lõpebki 6.MK vastulöögi kirjeldus. Edasi järgneb hävingu kirjeldus).

„...25. juuni õhtul saime korpusekomandöri käsu alustada taganemist Svislotši jõe taha... (Selle käsu, tõenäoliselt viimase oma elus, andis Hatskilevitš vastavalt Läänerinde juhataja Pavlovi korraldusele, kes 25. juunil kell 16 h ja 45 min käskis: „Katkestage viivitamatult lahing ja koonduge forsseeritud marsiga päeval ja öösel liikudes Slonimi. Liikumise alustamisest 26. juuni hommikul ja marsi lõpetamisest kandke

ette. Saatke raadiogramm olukorrast kütuse ja laskemoonaga“. Pavlov omakorda võttis sellise otsuse vastu vastavalt Peakorteri ja selle esindaja Läänerinde staabis marssal Šapošnikovi direktiivile, millega kästi viia kõik rinde väed Štšara jõe joonele s.o 100-150 km itta. Tõtt öelda saab edasist selgeks, et see käsk ainult „seadustas“ alanud korrapäratu põgenemise. – M.S) *Esialgsete andmete kohaselt taganes 6.MK 4.TD ööl vastu 26. juunit Svislotši jõe taha, mille tulemusena jäi 36.ratsaväediviisi tiib avatuks...* 26. juunil kell 21 alustasid 36.RD ja 29.MD (6.MK) korrapäratut taganemist. Ma võtsin tarvitusele abinõud olukorra taastamiseks, kuid need ei andnud tulemusi.

Ma andsin käsu katta taganevaid 29.MD ja 36.RD üksusi (nagu näeme, kordab Borzilov siinkohal peaaegu sõna-sõnalt 11.MK poliitettekannet, - M.S) ja Krinki silla juures tegin teise katse peatada taganevad üksused. Seal õnnestus kinni pidada 128.motolaskurpolk (see pole vaenlase polk, vaid meie nõukogude oma 6.MK koosseisust, mida Borzilov kinni pidada üritab. – M.S). Ööl vastu 27. juunit ületasime me Svislotši jõe Krinki sillast idas, millest sai alguse **üleüldine korrapäratu taganemine...**

29. juunil kell 11 jõudsin ma materjalosa jäänustega (3 masinat) ja jalaväe ning ratsaväe salgaga ida pool Slonimit olevasse metsa, kus pidasin lahingut 29. ja 30. juunil. 30. juunil liikusin ma salgaga metsadesse ning edasi Pinski soodesse marsruudil Gomel-Vjazma...

...kogu materjalosa on maha jäetud vaenlase poolt hõivatud territooriumile Belostokist Slonimini. Mahajäetav tehnika tehti kasutuskõlbmatuks. Materjalosa jäeti maha kütte-ja määrdeainete ning varuosade puudusel...“

Jaa... Tõmbame nüüd hinge ja püüame alguses teha kõige lihtsamad aritmeetilised arvestused.

Lahingutegevuse alguses oli nõukogude 7.TD-s **368 tanki**. Kurikuulus „ootamatu kallaletung“ ei teinud Borzilovi väeosale mingit kahju. Juba enne esimeste õhurünnakute algust lahkus diviis oma dislotseerumiskohast ja ei kandnud 22. juunil mingeid tuntavaid kaotusi. Pealetungilahingus 24-25. juunil **kaotas diviis kõigest 18 tanki** ja ka need ei langenud kõik rivist välja saksa tankitõrje tõttu – diviisikomandöri väitel vajasid mitmed masinad lihtsalt soosse sisse.

Borzilov ei täpsusta oma ettekandes, mis tüüpi tankid kaotati. Sellest hoolimata, teades saksa jalaväediviiside tankitõrjekahurite tehnilisi andmeid, võib suure tõenäosusega eeldada, et diviisi peamine löögijõud – uusimad T-34 ja KV tankid – jäi terveks (rasketanki KV 90 mm soomusele jätsid **üksipuha milliste** saksa tankitõrjekahurite mürsud vaid rohkem või vähem nähtavaid mõlke).

Isegi kui arvestada, et **63 tanki** kaotati rännakul õhurünnakutes, pidi 26. juuni hommikuks – s.o hävingu alguseks – ravis olema ei rohkem ega vähem kui **287 tanki**. Mitte ühelgi saksa seitsmeteistkümnest tankidiviisist ei olnud 22. juunil 1941.a relvastuses nii palju tanke (keskmiselt tuli ühe diviisi kohta 192 tanki, aga Kleisti 1.tankigrupi viies tankidiviisis oli 143 kuni 149 tanki), mitte ühelgi polnud sellise kvaliteediga tanke kui T-34 ja KV, mida Borzilovi diviisis oli paarsada.

Ning veel kolm päeva hiljem, praktiliselt vaenlasega kokku puutumata (saksa jalavägi poleks ka parima tahtmise juures suutnud järele jõuda taganevale motoriseeritud armeele), oli kogu 7.tankidiviisist järel rühm jalaväge koos kolme tankiga.

Mis see siis on – fantastika? Või demoraliseeritud rahvamassi paaniline põgenemine, mis pühkis oma teelt kõik, kes püüdsid neid peatada?

Muideks, Borzilovi ettekandes on näidatud ka kaks objektiivset (esimesel pilgul) põhjust diviisi hävingule ja kogu materjalosa kaotusele – **kütte- ja määrdeainete puudumine ja vahetpidamatud vaenlase lennuväe rünnakud**.

Nagu te mäletate, olid Boldini memuaarides kirjas ka need põhjused, mis pärast tema väed jäid ilma kütusest: saksa lennuvägi pani kõik laod põlema ja pommitas puruks kõik raudtee-ešelonid kütusega.

Tundub, et mille üle siin enam vaielda on? Pole kütust – pole ka lahinguvõimelist mehkorpust! Kuid arme kiirustame järeldustega, vaid esitame parem kaks küsimust.

Kui palju kütuseladusid oli Valgevene territooriumil Hothi ja Guderiani tankigruppide käsutuses 1941.a. juunis? Loogiline vastus oleks: kui saksa lennuvägi pommitas kõik laod puruks, siis mitte ühtegi. On olemas ka õige vastus: kuni ühe kolmandiku kasutatud bensiinist said sakslased Läänerinde „äräpõlenud ladudest“!

Kui palju ešelone kütusega saabus saksa tankidiviiside käsutusse 1941.a. juunis? Isegi ühtegi teatmikkude avamata saame anda täpse vastuse – mitte ühtegi. Asi on selles, et saksa vagunid ei saa sõita meie laiarööpmelisel raudteel, aga raudteede ümbertegemine kitsamale Euroopa rööpmelaiusele ei olnud 1941.a. juunis veel alanudki.

Kuid sellest hoolimata jõudis 2.tankigrupp juuni lõpuks Bobruiski rajooni (500 km lähterajoonist) ning 3.tankigrupp läbis 450 km marsruudil Suvalki-Vilnius-Minsk-Borissov. Sealjuures ei maininud ei Hoth ega

Guderian oma memuaarides sõnakestki mingitest probleemidest väeosade kütusega varustamisel! Ning sealjuures oli saksa tankide läbisõit ühe tankimisega poolteist-kaks korda väiksem kui T-34 ja BT-l.

Kuid üllatuda pole siin millegi üle. Sügavaleulatuval pealetungioperatsioonil **ei saa tankid kütust mitte „ladudest“ ning veelgi vähem raudtee-ešelonidest.**

„...Ma avaldan väikese teatise. Et varustada mehkorpuse lahingumasinaid 500 km pikkuseks marsiks, on üheks tankimiskorraks vaja 1200 tonni kütust. Selle normi järgi arvestades on ööpäevas 125 km pikkuse marsi puhul lahingumasinale vaja 300 tonni kütust...

...igal juhul tuleb kütust kaasa võtta niipalju, et täielikult kindlustada kahe kuni neli päeva pikkune lahingutegevus... Peale täispaakide soovitame igale masinale laadida kanistrites ja vaatides veel vähemalt poole tankimiskorra jagu kütust...

...pole siin midagi häbeneda, tuleb laadida tanki peale nii kanistrid kui ka vaadid kütusega. Kui me varem kartsimet, et bensiinkanistrid süttivad peale leekkuulitabamust põlema, siis nüüd pole seda diiselkütuse puhul karta, seda ei saa süüdata ühegi leekkuuliga... See annab meile võimaluse vedada teatud kogus diiselkütust tankidel kaasa ja seega olla paremini kütusega varustatud...

See pole diletandi hilineunud nõuanne. See on tsitaat mitmekordselt tsiteeritud Pavlovi ettekandest 1940.a detsembrikuisele nõupidamiselt. Arv 1200 tonni ei tundugi nii suurena, kui me peame meeles, et eeskirjade kohaselt pidi mehkorpuses olema 5165 erineva otstarbega autot, nende seas ka 139 kütusetsisterni kummaski kahest tankidiviisist.

Pavlov pani ette võtta mehkorpusega läbimurdesse minekul tankide jaoks kaasa 2-3 tankimiskorra jagu kütust. See kutsus esile õigustatud vastuväited. Kindralmajor Kurkin (sel ajal 5.TD komandör, sõja alguses aga Looderinde 3.MK komandör) vaidles armeekindralile vastu: „*See pole mitte meie loominguiline mõte, vaid rahvakomissari käsk lahendas küsimuse nii, et meil on praegu kaasas 4-5 tankimiskorra jagu kütust ratasmasinatel...*“ See tähendab – mitte ladudes, vaid kohe marsikolonnides!

Aga nüüd teisendame need „tankimiskorrad“ rohkem arusaadavatesse kilomeetritesse.

Borzilovi diviisi kõige vananenud tank T-26 võis ühe tankimisega läbi sõita 170 km. Kõige võimsam ja kaasaegsem KV – umbes samad 180 km (raske on tassida 50 tonni terast). Kiired BT-d ja keskmised T-34 läbisid umbes 300 km.

Täpsustame: need on minimaalsed arvud ja kehtivad need tanki liikumisel liigendatud maastikul. Mööda teid liikudes kasvab läbisõit umbes poolteist-kaks korda.

Seega tähendab isegi kaks „tankimiskorda“ läbisõitu 350-500 km. Aga viie tankimiskorraga oleks Kurkini korpus mööda Euroopa hoolitsetud teid Pariisi välja jõudnud (kõigest 1600 km Kaunasest).

Kuid pöördume Suure Vabastusretke plaanide juurest tagasi traagilise reaalsuse juurde. Väejuhatuse plaanide kohaselt pidi 6.MK andma löögi Belostokist Grodnole ja jõudma 24. juuni õhtuks välja Neemani ülepääsudeni Merkine-Druskininkai juures. See on otsejoones 120 km. Isegi kui arvestada lahingumanööverdumist, **oli see ülesanne lahendatav hoopiski ilma vahepealse tankimiseta**, ainult tankides oleva kütuse arvelt.

Faktiliselt aga läbis 7.TD, mis korrapäratult tiirutas Belostok-Valpa-Sokulka-Volkovõsk-Slonimi marsruudil, **mitte üle 250 km**. Peamiselt mööda teid, aga mitte mööda metsi ja soid. Jätta seejuures tehnika maha „*kütte- ja määrainete puudumise tõttu*“ oli võimalik ainult siis, kui oleksid esinenud kaks ebasoodsat asjaolu:

- 22. juuni õhtul kell 10 paiku (s.o marsi alguseks) olid tankid veel kütusega „kõrini“ tankimata ja läksid marsile pooltühjade paakidega

- kütust mehkorpuses, 10.Armees ja ringkonnas lihtsalt polnud või olid kõik kütusevarud ringkonna ladudes ja diviisi tagalas hävitatud kõikjalejõudva saksa lennuväe poolt.

Kas võisid need oletused tegelikkusele vastata?

Alustame esimesest. Vastavalt vägede mobilisatsiooni ja hargnemise katteplaanile, mis kinnitati Pavlovi poolt 1941. aasta juuni algul, „*kaetakse kütusevajadus: kahe tankimiskorraga, mida hoitakse väeosades (üks masinate paakides, teine taaras), kolme tankimiskorraga lahingumasinale ja kuue tankimiskorraga transpordivahenditele, mida hoitakse ringkonnaladudes*“.

Muidugi ei täideta kõiki käskke täpselt ja õigeaegselt, esineb ka kuritegeliku hooletuse juhtumeid, kuid vaevalt saab seda oletada Borzilovi puhul, kelle brigaadi puhul juba Soome sõja ajal märgiti ära eeskujulikku materjal-tehniliste vahenditega varustamise organiseerimist.

Nüüd uurime kütuse olemasolu ringkonnaladudes. Juba mainitud katteplaanist saame teada, et Boldini RMG mittetoimunud vastulöögi rajoonis asus 12 (kaksteist) statsionaarset kütuseladu.

Konkreetselt: Nr.920, 923, 924, 922, 1019, 1018, 1040, 1044 olid 10.Armees vöändis ja 919, 929, 1020, 1033 olid 11.MK dislotseerumise rajoonis (Grodno-Mostõ-Volkovõsk).

Vahemaa nende ladude vahel ei ületanud 60-80 km. Isegi viletsa „polutorkaga“ polnud see üle kahe sõidutunni.

Kuid äkki oli nii, et laod küll olid, aga kütust neis polnud?

Veel sügaval „stagnaajal“ avaldas NSVL Kaitseministeeriumi poolt väljaantav VIŽ lugejatele, et:

„...29. juuniks oli vaenlase poolt hõivatud Valgevene territooriumile jäänud üle 60 ringkonnalaos, nende seas...25 kütuseladu... Kokkuvõttes oli selleks ajaks kaotatud: laskemoona – üle 2000 vaguni (30 % kõigist rindevaarudest), kütust – üle 50 000 tonni (50 % varudest)...“ (VIŽ, 1966, Nr.8 „Läänerinde tagala“)

Tuntud psühholoogiline paradoks seisneb selles, et 200 ml klaasi, kus on 100 ml vedelikku, nimetavad ühed inimesed „pooltühi“, aga teised – „pooltäis“. Kommunistlikud „ajaloolased“ rääkisid ja kirjutasid alati kaotatud „50 % kütusevarudest“, kuid mitte kunagi ei juhtinud nad usaldavate lugejate tähelepanu sellele, et isegi 29. juunil oli Läänerinde vägede käsutuses ikka veel pool ennesõjaaegsetest kütusevarudest s.o umbes 50 tuhat tonni bensiini ja diiselmütet.

Mis ületas vähemalt kümnekordselt nelja täielikult komplekteeritud mehikorpuse kütusevajaduse 500 kilomeetriseks marsiks (vt. arvestusi ülalpool).

Kuid nelja täielikult komplekteeritud mehikorpust (s.o 4000 tanki) ei olnud Lääne ESRK-s isegi 22. juunil mitte. Erinevate allikate kohaselt oli Lääne ESRK koosseisus sõja alguses umbes 2500 tanki. 29. juuniks 1941.a oli „kütusetarbijate“ arv ringkonnas katastroofiliselt vähenenud. Mispärast siis neile ei jätkunud 50 tuhandest tonnist kütusest?

Kui probleeme kütusega sai veel kuidagi seletada mitmepäevaste kaootiliste rännakutega põgenikke täis teedel, siis kuidas sai Boldini RMG, mis ei astunudki ju lahingusse vaenlase peajõududega, jääda ilma laskemoonata?

BT tanki minimaalne lahingukomplekt oli 132 mürsku, T-26 147 mürsku, KV 116 mürsku, T-34 77 mürsku.

Kokku oli 6.MK tankide lahingukomplektis ligikaudu **105 tuhat mürsku**. See on miinimum ja niipalju **oli vaja ainult tankidele**. Aga korpuses oli veel 229 kahuriga soomusautot ja 335 erineva kaliibriga kahuri, haubitsa ja miinipilduja „toru“. Kui kõik need mürsud oleksid tõepoolest kahe päeva jooksul Wehrmachti kahele jalaväediviisile kaela sadanud, siis vaevalt need oleksid suutnud enam kuhugi liikuda. Tempoga 20-30 km päevas.

Muideks, kui isegi sajast tuhandest mürsust oleks väheks jäänud, et vähemalt pidurdada 30 tuhande saksa sõduri liikumist, siis oleks saanud ju veelgi lisada.

„Ringkonna ladudesse oli kogutud umbes 6700 vagunitäit erinevat tüüpi laskemoona“.

See rida on sellest samast ülalmainitud VIŽ-i artiklist „Läänerinde tagala“. Kaasaegsed ajaloolased täpsustavad, et seda polegi nii palju, kui võib tunduda diletantidele – kõigest 85 % Kindralstaabi poolt kehtestatud normist.

Kehtestatud lahingutegevuse **esimeseks kaheks kuuks!** Kuidas siis sai sellest viie päevaga väheks jääda?

Vaat siin, olles vastu seina surutud, tõmbavad kommunistlikud „ajaloolased“ harjumuslikult välja oma universaalse „aita-mind-välja“ võlukepike – **LUFTWAFFE!**